

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.98

Володимир Бараняк

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. хім. наук, доц.,
доцент кафедри кримінального права і процесу

Олег Несімко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри кримінального права і процесу

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

© Бараняк В., Несімко О., 2018

У статті на основі аналізу нормативно-правових актів розглянуто особливості проведення експертного дослідження у кримінальному провадженні. Враховуючи спільність процесу, під експертним дослідженням що проводиться у кримінальному провадженні за ініціативою органу досудового розслідування, слід розуміти судову експертизу.

Ключові слова: експертне дослідження; кримінальне провадження; підстави проведення експертного дослідження; судова експертиза.

Владимир Бараняк, Олег Несимко

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ЭКСПЕРТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

В статье на основе анализа нормативно-правовых актов рассмотрены особенности проведения экспертного исследования в уголовном производстве. Учитывая общность процесса под экспертным исследованием, проводимым в уголовном производстве по инициативе органа досудебного расследования, следует понимать судебную экспертизу.

Ключевые слова: экспертное исследование; уголовное производство; основания проведения экспертного исследования; судебная экспертиза.

Volodymyr Baranyak
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Ph. D., Assoc. Prof.

Oleh Nesimko
Lviv Polytechnic National University,
Department of Civil Law and Procedure,
Ph. D., Assoc. Prof.

FEATURES OF EXPERT INVESTIGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

In the article on the basis of the analysis of normative legal acts the peculiarities of conducting expert research in criminal proceedings are considered. Taking into account the commonality of the process under expert investigation, which is conducted in a criminal proceeding on the initiative of the body of pre-trial investigation, it is necessary to understand the legal expertise.

Key words: expert research; criminal proceedings; grounds for conducting expert research; forensic examination.

Постановка проблеми. Використання спеціальних знань у розслідуванні та судовому розгляді у кримінальних провадженнях допомагає розкриттю злочинів, встановленню істини у справі, сприяючи здійсненню завдань кримінального судочинства та його ефективності.

Важливе значення під час розслідування злочинів має дослідження слідів злочину, що дає можливість їх використання у кримінальному провадженні як доказів. Одним із видів досліджень, які проводяться під час досудового розслідування, є експертні. Тому з огляду на важливість результатів таких експертних досліджень виникає необхідність вивчення особливостей їхнього проведення у кримінальному судочинстві.

Аналіз дослідження проблеми. Проблеми проведення експертних досліджень були предметом вивчення таких вчених як Т. В. Авер'янова, О. В. Батюк, В. Ф. Берзін, М. Б. Вандер, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, А. В. Іщенко, В. В. Коваленко, Ю. Г. Корухов, В. С. Мітричев, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, М. Г. Щербаковський та ін.

Мета статті – дослідити особливості проведення експертних досліджень у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Під час досудового розслідування злочинів слідчі мають справу і з традиційними для криміналістики, і з нетрадиційними речовими доказами. У таких випадках з метою правильного відбору тих об'єктів, які пов'язані з підготовкою та вчиненням злочину, бажаною, а то й обов'язковою, є участь спеціаліста у проведенні відповідної слідчої дії. Вже на етапі її проведення спеціаліст допомагає слідчому здійснити попереднє дослідження виявлених об'єктів з метою визначення їхніх ознак і властивостей, що мають доказове значення у кримінальному провадженні, і щодо поглибленого дослідження яких може бути призначено судову експертизу.

До часу прийняття нового КПК підставою проведення експертизи була постанова органу дізнання та слідчого, яка виносилась після слідчої перевірки матеріалів про вчинення злочину і після порушення кримінальної справи.

Так, свого часу діяльність підрозділів Експертної служби МВС України регулювалась Настановою про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України, яка нині втратила чинність. У цьому документі розмежування судових експертиз та експертних досліджень здійснювалось залежно від виду діяльності, під час якої вони проводились, і підстав їх проведення. Зокрема, судові експертизи проводились у слідчій діяльності, а експертні дослідження – за завданнями оперативних підрозділів на підставі письмового звернення їх керівників. З цією метою використовувалась така непроцесуальна форма використання спеціальних знань як перевірочні дослідження на стадії порушення кримінальної справи. Крім того, Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України чітко регулювала види експертиз та експертних досліджень, а також порядок та особливості їх проведення.

Перевірочні дослідження проводилися за дорученням керівників оперативно-розшукових та інших правоохоронних органів на підставі листів, що надсилалися на адресу керівника експертної установи. На дослідження надавалися матеріальні об'єкти (зокрема живі особи), а в супровідному листі містився перелік питань (переважно діагностичних), вирішення яких потребувало спеціальних знань.

Зміст досліджень полягав у вивченні властивостей, ознак об'єктів з використанням наукових методів, прийомів, технічних засобів. Метою досліджень було встановлення матеріальних ознак злочину, прямо зазначених у диспозиції відповідної норми кримінального закону.

За результатами перевірочних досліджень в експертних установах Міністерства юстиції України складався “Висновок експертного дослідження”, в експертній службі МВС України – “Довідка спеціаліста”. Зазначені документи складала обізнана особа і вони не були джерелом доказів, оскільки дослідження проводили поза кримінальним провадженням у справі.

Інформація, яка містилася в документі, була підставою для порушення кримінальної справи або відмови в її порушенні. Після порушення кримінальної справи щодо тих самих об'єктів і для вирішення аналогічних питань призначалася судова експертиза [1, с. 19].

Суттєвим позитивним нововведенням у новому КПК є скасування дослідчої перевірки матеріалів про вчинення злочину, що вирішило багаторічну дискусію про можливість призначення експертизи до порушення кримінальної справи.

Якщо раніше підставою проведення експертизи була постанова органу дізнання та слідчого, яка виносилась після порушення кримінальної справи, то у новому процесі судова експертиза може бути призначена одразу ж після внесення інформації про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань.

У науковій літературі та нормативно-правових актах досить часто використовують терміни “судова експертиза” та “експертне дослідження”, які в різних випадках вживаються як синоніми, як ціле й частина і як самостійні відокремлені поняття. Зокрема, у ст. 1 Закону України “Про судову експертизу” визначено: “Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду” [2]. У вказаному законі мова йде здебільшого про судову експертизу як дослідження, яке проводиться експертом. Лише в п. 6 ч. 1 ст. 13 згадується право судового експерта проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з врахуванням обмежень, передбачених законом [2].

Отже, законодавець розмежував діяльність судових експертів на досудовому розслідуванні та експертних досліджень на договірних засадах.

В Інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС дано визначення поняття “експертне дослідження”, що означає дослідження, яке проводиться експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів,

явищ і процесів, які містять інформацію про обставини події, за зверненням юридичних або фізичних осіб; 2) матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини події, за матеріалами звернень юридичних або фізичних осіб. Експертні дослідження не проводяться за матеріалами, які отримані під час проведення оперативно-розшукової діяльності; містяться в оперативно-розшуковій справі; використовуються для підготовки матеріалів у справі про адміністративне правопорушення; перебувають у кримінальному провадженні (досудовому розслідуванні і судовому провадженні). Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) ініціатора експертного дослідження (юридичної або фізичної особи).

Результати проведеного експертного дослідження оформляються висновком експертного дослідження [3].

Поряд із згаданою вище Інструкцією в експертних установах Міністерства юстиції України діє Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, яка передбачає правові положення призначення й проведення судових експертиз судовими експертами державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованими судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, і визначає поняття “експертне дослідження” як самостійний процес. Зокрема, у ч. 1.3 Інструкції вказується, що за дорученням правоохоронних органів, на замовлення адвокатів, захисників та осіб, які самостійно захищають свої інтереси, і їх представників, нотаріусів банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних і фізичних осіб виконуються експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики й судової експертизи [4]. Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються [4].

Отже, у ст. 1 Закону України “Про судову експертизу”, у п. 1.3 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та в п. 2 р. 1 Інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС під експертними дослідженнями розуміють як судову експертизу, так і експертне дослідження. За своїм змістом судова експертиза фактично є експертним дослідженням. Процесуальний статус судової експертизи є однією з її відмінностей від експертного дослідження і полягає у її проведенні в кримінальному провадженні за ухвалою слідчого судді чи суду, наданою за клопотанням сторони кримінального провадження. А безпосередньо експертне дослідження проводиться в усіх інших випадках, не пов'язаних з кримінальним судочинством.

Висновки. Отже, експертні дослідження не проводяться за матеріалами, які перебувають у кримінальному провадженні (досудовому розслідуванні і судовому провадженні) і призначаються за ініціативою юридичної або фізичної особи, а судова експертиза у кримінальному провадженні проводиться за ухвалою слідчого судді чи суду, наданою за клопотанням сторони кримінального провадження. Під експертним дослідженням, що проводиться у кримінальному провадженні за ініціативою органу досудового розслідування, слід розуміти судову експертизу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х.: Фактор, 2011. 400 с. 2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4711-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. 3. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх

справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 липня 2017 р. № 591. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>. 4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

REFERENCES

1. Shcherbakovskyi M. H. *Pryznachennia ta provadzhennia sudovykh ekspertyz* [Appointment and conduct of forensic examinations.]. X.: Faktor, 2011. 400 p. 2. *Pro sudovu ekspertyzu* [On Forensic Examination]: Zakon Ukrainy vid 25 liutoho 1994 r. No. 4711-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. 3. *Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy* [On approval of the Instruction on the organization and execution of expert proceedings in the departments of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 17 lypnia 2017 r. No. 591. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>. 4. *Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzen* [On approval of the Instruction on the appointment and conducting of forensic examinations and expert studies and scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies] : Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 8 zhovtnia 1998 r. No. 53/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Дата надходження: 09.11.2018 р.